

Social'nyj oblik rabočej moloděži (Sociální profil dělnické mládeže)

Moskva, Mysl' 1980, 300 s.

Recenzovaná publikace je dílem autorského kolektivu vedeného L. D. Alexejevem a představuje v sociologické produkci určitou výjimku. Monografie je zpracována na podkladě 2 sociologických výzkumů, mezi nimiž je časová mezera téměř čtyřiceti let.

První výzkum *Kultura a způsob života dělnické mládeže* byl realizován v roce 1936 a druhý, srovnávací výzkum provedl Ústav historie SSSR Akademie věd SSSR s Vysokou komсомolskou školou při ÚV VLKSM v roce 1972. Opakovaný výzkum v roce 1972 využil dotazník z roku 1936 upravený tak, aby získaná data byla srovnatelná. Autorům se tím naskytla možnost v sociologii ojedinělá, na stejné vy- mezeném základním souboru sledovat jednak změny s odstupem 36 let, ale pře- děším porovnávat základní sociální rysy dělnické mládeže v etapě budování zá- kladů socialismu a v etapě rozvinutého socialismu.

Metodologický výzkum i publikace vychází z teze, že při vědeckém zkoumání so- ciální struktury socialistické společnosti a upevňování vedoucí úlohy dělnické třídy je nezbytný výzkum dělnické třídy, která ve svých aktivitách a sociálním profilu předjímá vývoj celé dělnické třídy.

Monografie má 9 kapitol, v nichž dává značně komplexní obraz dělnické mládeže SSSR a proměn, kterými tato skupina mládeže prošla při budování socialistické společnosti v SSSR:

1. *Dělnická mládež: metodologické otázky*
2. *Sociologické výzkumy 1936 a 1972 jako historický pramen ke zkoumání sociální struktury dělnické mládeže. Metodika zpracování pramene*
3. *Vliv demografického faktoru na sociální profil dělnické mládeže*
4. *Kulturně technická úroveň dělnické mládeže*
5. *Technická tvořivost*
6. *Pracovní aktivita*
7. *Společensko-politická aktivita*
8. *Vzdělání a některé rysy kulturního profilu*
9. *Materiální postavení a kulturně životní podmínky dělnické mládeže*

V *prvních dvou kapitolách* autoři informují čtenáře o sociologických výzkumech mládeže, které byly v širokém měřítku prováděny v 20. a 30. letech. Bibliografie z této doby obsahuje několik desítek prací. Jednou z nich je i výzkum *Kultura a způsob života dělnické mládeže*. Předmětem výzkumu byly pracovní aktivity, pro- fesní struktura, politická aktivita, kulturní úroveň a sportovní život mládeže ve 30. letech. Vedle publicistického využití se staly výsledky výzkumu důležitým podkla- dem pro práci komсомolského aktivu.

Z našeho pohledu bylo matematicko-statistické zpracování limitováno tehdejší vý- početní technikou, která umožňovala matematicko-statistické operace pouze s jedním znakem, nebylo tedy možné sledovat závislosti mezi dvěma jevy.

Srovnávací výzkum byl v roce 1972 proveden ve stejných odvětvích průmyslu, zá- vodech a regionech jako v roce 1936. Také dotazník byl rozšířen pouze o znaky: kva- lifikace, účast v hnutí racionalizace práce, charakter práce atd. Charakter práce byl popsán podle typologie V. A. Jadova a A. G. Zdravomyslova, která má 6 kate- gorií podle míry tvořivosti, kvalifikovanosti a podílu manuální a sterotypní práce.

Dále je podána informace o výzkumech dělnické mládeže v šedesátých a sedmde- sátých letech a o vědeckých a teoreticko-praktických konferencích pořádaných v SSSR, jež dokazují, že vědecký a politický zájem o problematiku mládeže stále stoupá.

Třetí kapitola se zabývá demografickými faktory. Oproti roku 1936 se změnila vě- ková skladba dělnické mládeže. Výrazně méně jsou v současnosti zastoupeny nej- nižší věkové skupiny. Tento rozdíl je dán prodlužující se dobou přípravy na povol-ání. Autoři ukazují, jak významné místo zaujímají prakticky ve všech sledovaných odvětvích průmyslu ženy.

Kulturně technická úroveň je jeden z důležitých znaků sociální zralosti dělnické třídy. Pojem kulturně technická úroveň autoři operacionalizovali do znaku: profese, kvalifikace, vzdělání (obecné i speciální), délka praxe, studium literatury.

Z hlediska zkoumání sociální struktury mládeže je významný poznatek autorů, že v procesu vědeckotechnické revoluce roste počet vysoce kvalifikovaných dělníků, kteří se svou kulturně technickou úrovní přibližují inženýrsko-technickým kádram, a zvy-

šuje se i počet dělníků, jejichž profesní příprava se neliší od přípravy příslušníků inteligence. Ještě v rámci dělnické třídy se tak vytváří hraniční vrstva mezi dělnickou mládeží a inteligencí.

Začátkem 9. pětiletky byl každý pátý technik průmyslu na dělnickém místě. Tento jev se vyskytuje především mezi mládeží. Podle dat výzkumu je podíl „dělníků – inteligentů“ mezi dělnickou mládeží 11,4 %, což je čtyřikrát více než v celé dělnické třídě. Tato zákonitost, která se zákonitě nejdříve objevila v sociální struktuře mládeže, se bude stále více naplňovat ve struktuře celé dělnické třídy.

Dále autoři zjišťují, že navzdory vysoké poptávce po kvalifikovaných pracovnících, vyplývající z procesu vědeckotechnické revoluce, výzkum ukázal i na problém využívání kvalifikace. Existuje menší skupina dělníků se speciální přípravou, jejichž kvalifikace není využita. Oproti roku 1936 poklesl význam večerní školy jako formy vzdělávání dělnické mládeže.

Technická tvořivost je mezi dělnickou mládeží značně rozšířena. Každý devátý dělník se podílí na racionalizaci práce nebo je zapojen do zlepšovatelského hnutí. Každých 7 sekund je registrován racionalizační návrh a každých 10 minut zlepšovací návrh, přičemž racionalizační návrh znamená ekonomický přínos 700 rublů a zlepšovací návrh 7,2 tis. rublů. Proto je zlepšovatelskému hnutí věnována velká pozornost. Technická tvořivost podle výsledků výzkumu koreluje s charakterem práce, kvalifikací, věkem, pohlavím, délkou praxe a se studiem literatury.

Ve výzkumu z roku 1936 indikovaly pracovní aktivitu znaky: úderník a stachanovec. Ve srovnávacím výzkumu z roku 1972 sledovali řešitelé zapojení do socialistické soutěže. Také při zkoumání společenskopolitické aktivity autoři sledují především formální znaky společenské aktivity, tj. členství v komunistické straně, komсомolu, odborech a další organizované formy politické aktivity. Zajímavé závěry dokumentují údaje o podílu mladých komunistů mezi dělnickou mládeží. V sedmdesátých letech je mezi dělnickou mládeží 5,8krát více komunistů než ve třicátých letech. Z tohoto posunu autoři vyvozují, že současná dělnická mládež rychleji politicky dozrává.

Největších změn doznala vzdělanostní struktura dělnické mládeže.

	1936	1972
základní škola	36,3 %	0
neúplná střední škola	59,1 %	21,0 %
střední a vysoká škola	4,6 %	79,0 %

Tato změna vzdělanostní struktury dělnické mládeže je zásadního charakteru a od této změny a dosažené vzdělanostní úrovně se odvíjí řada dalších proměn ve způsobu života mladého dělnického pokolení. Všeobecná vzdělanostní úroveň zvyšuje produktivitu výroby urychlováním vědeckotechnické revoluce.

Analýza dvou výzkumů, která je obsahem recenzované publikace, dokládá na proměnách sociálního profilu dělnické mládeže velký historický úspěch sovětské společnosti. I když autoři byli limitováni metodikou výzkumu z roku 1936, přesto je monografie přínosem jak k problematice sociologie mládeže, tak i ke zkoumání sociální struktury společnosti.

Nedostatkem monografie je absence hlubšího teoretického vymezení pojmu sociální profil s vymezením podílu a návazností kategorií, jimiž se oba výzkumy zabývají, tj. pracovní a politická aktivita, kulturně technická úroveň, technická tvořivost atd. Sociologická interpretace empirických dat je prováděna poměrně volně a jednotlivé oblasti jsou vyhodnocovány samostatně bez konečného teoretického vyústění.

Mimořádný význam mají ty části recenzované monografie, kde autoři ukazují a dokumentují posuny ve struktuře a aktivitách dělnické mládeže v průběhu téměř čtyřicetileté praxe výstavby socialismu v SSSR.

Petr Sak

Sociologija socialističeskogo proizvodstvennogo kollektiva (Sociologie socialistického výrobního kolektivu)

Moskva, Profizdat 1982, 165 s.

Probíráme-li se československou sociologickou knižní produkcí posledních let, zjišťujeme, že postrádáme dílo souhrnně se zabývající sociologickou problematikou výrobního kolektivu socialistického podniku. Nalezneme jistě obecně teoretická díla, která se v širokém společenském kontextu s tímto problémem tak či onak vyrovnávají.